

*Kuuldud ettekannete matete
kirjutamiseks need need tui
Tänan teie kuulda sest.*

Kohanimed

Rapla nõupidamine 27. nov. 2009

*See muu tili
mäeala.*

Siin esitatud ja kuuldud ettekannetele mul ei ole vastavat uurimistööd kõrvale panna. Käsitletavas on ~~mit~~ enam ~~of~~ näited kunagise Läänemaa piirest kui praeguselt Raplamaalt. Seda enda tähelepanekute, mälestuste ja admed entsüklopeediast võetu järgi.

Tehis liigundand.

Kohanimi – kultuuripärand

Esmalt sellest, kuidas on ümber käidud kohanime, kui ajaloolise pärandiga – ühe põlise ja olulise kultuuripärimusega.

Lõuna-Läänemaa Hanila kihelkonna järgi on paik-maakoht Paadremaa. Esmakordselt nimetatud mõis *Padenorm 1435*. Pärast Virtsu linnuse hävitamist ehitasid Uexkülldid sada aastat hiljem 1530ndatel mõsahoone kindluseelamuks. Hoone sai kannatada Põhjasõjas. Oli ümber ehitatud vahvärkhooneks, nagu mäletan seda hiljemast ajast, kui see oli asundustalu elumajaks. Hävis 1965.aastal. Kõrvalhoonetest on mõisaajast säinud aidad ja põlispuud

*enne Liivi
mäeala*

Paadremaa nimega maastikku kujundavaiks elementideks on Paadremaa jõgi ja Paadremaa soo (~~Paadremaale omased on Korju jõgi, Hallivanni ja Korju mäed – kunagise Litorianamere kaldale uhitud kõrged liivaluited männimetsadega.~~)

Mõis asus Paadremaa jõe ääres Paadremaa ehk Hanepselja soo lähistel.

1889 sai valmis Paadremaa Ap.õigeusu Kolmainu kirik. 2007/008 üks vähestest remondituist õigeusu kirikuist – lähimaist on varemis Lihula, Kõmsi, Kalli ja Silla ap. õigeusu kirikud. Paadremaa kiriku juurde on kuulunud ka Paadremaa kalmistu. Sinna maetuist on nimetada Karl Ristikivi ema Liisu.

Kohanimi kooli järgi 18. sajandi järel

1939. aastani oli Paadremaa vald, kirjutati kahe a-ga lõpus. Hiljem muudeti Paadremaa ühe a-ga kirjutatuks.

Vald ühendati Paatsalu ja Saulepi vallaga üheks Varbla vallaks, Tuhu küla liideti Lihula vallaga. Varbla nimelist valda varemalt ei olnud.

Paadremaa valla keskuseks, alevikuks, kus lähestikku asusid Paadremaa vallamaja, Paadremaa algkool (tähistas 2007. aastal asutamise 100 aastapäeva), vanast ajast magasiat, mis 1920ndatel ehitati ümber Paadremaa seltsimajaks, Paadremaa postiagentuur ja Paadremaa konstaabli jaoskond, abimetsaülem, ka kauplus. Keskust kutsuti ja kutsutakse praegugi Hallivanniks. Teeristis oli Hallivanni kõrts. Lauldi: *Hallivanni kõrts oli kõrgel mäel, saksad sõitsid särge väel.*

Ülesloetud Paadremaa nimest ei ole praegu välja antud Eesti kaartidel märgitud rohkem kui Paadremaa jõgi. ENE-s nimetatakse Paadremaa küla. Keskus on nimetatud Mõtsuks. Mõtsu asub Hallivannist kahe kilomeetri kaugusel. Esmakordselt mainitud 1478 *Metsewe*, Rootsi ajast mõis *Metzeboe*. Mõisast on järel ilus park, oli esimese vabariigi ajal pidude korraldamise paigaks, oli võidutule altar. Mõtsus asus tuntud Paadremaa meierei (30ndatel Berliini võimessil kõrgelt hinnatud võiga) ja Paadremaa ühiskauplus.

Nõukogude ajal Paadremaa ~~Alk~~ Algkool nimetati Mõtsu Algkooliks, mille nimelist kooli pole kunagi olnud. Laste arvu vähenemisel kool padi kinni, lapsed saadeti Varblasse. Taas avati küll 90-ndatel Paadremaa Algkoolina, kuid pärast Varbla

Põhikooli maja renoveerimist Paadrema Algkool ja lasteaed suleti, lapsed viiakse Paadremalt 10 km kaugusele Varblasse.

Minu meelest on Paadremaa kadumine kohanimena näide sellest, kuidas nõukogude ajal alanud ajaloolise mälu kustutamine kestab edasi.

Kohanimi maastikul

Maastiku elemndi järgi nime saanud, samast Paadremaalt piirkonnast on:

Korju jõe, tegelikult väikese oja järgi: Korju mäed, Korju küla, Korju talud – olid Korju-Nõmme, Korju.Aadu ja Korju-Hansu. Järel veel, asustatud üks – Korju-Aadu. *Joone-jeeni ennustab*

Rõun, kivikülvi alusel kõrgendikul talud: Rõunama-Toa, Rõunama-Sauna, Rõunama-Roosi. Ei ole enam olemas.

Sookurgu, Korju küla viimane talu enne sood. Ei ole asetki järel.

Sooääre, asundustalude küla Paadremaa mõisa ääremaal soo ääres.

Märjamaa lähistelt näited:

Järta, Tallinna-Pärnu maantee ääres Märjamaa kohal sulavee järvikute järgi nime saanud talu. *Järta* on siinsete järvikute kohta ainukordne nimetus eestis, väärrib seepärast tähelepanu.

Loopealne ehk loo, eestikeelne vaste *alvarile*.

Loo ehk loopealne – paepealne õhukese mullakihiga pinnas Põja-Eestis. Tüüpilised alavarid on Ahvenamaal, Gotlandil ja Ölandil.

Märjamaal Sõtkülas on Loopealne kohanimi. Niikaua kui mäletatakse, on seda kohta kutsutud Sõtke Loopealseks. Looduslikult või maastikul Raikküla lademe paljand, kus kohati mulda üldse peal ei ole, juba jääajast paljaks lükatud. Mujal, näiteks Märjamaa-Sipa tee all on kohati pea samasugune pinnas, aga loopealseks ei kutsuta.

Et loopealne ehk loo on saanud meil ka alvari teadusnimeks, seega võib oletada, et siit Sõtkülast, ~~võiks oletada~~, et rahva suust leituna, ongi see ilus eestikeelne nimi maastikutüübile antud ja geoloogiaramatuisse läinud. See on minu oletus.

Kohanimed ja rahva mälu

Vanemaks saades hakkame kurtma mälu üle. Eriti nimesid ei mäleta. Rahvaga on sama lugu, mida kaugem möödanik, seda enam unustatakse põlised kohanimed. Mälu on kohati lühike, eriti, kui seda unustamist lausa riiklikult suunatakse. Teame kolhooside ajast, kui käibesse läksid kõnefraasid:

Sõitsin eile *Avangardi* – ei öeldudki enam Märjamaa mõisa juurde või Päädevasse;

Käisin *Tasujas* – Haimre ja Kasti oli kõnes vähem kuulda.

Varblas ka ei kuulnud enam Paadremast räägitavat, nimetati *Külvaja* kolhoosi

Seda, kuidas nõukogude ajal välja antud kaardid olid kohanimedest puhtaks pühitud, mäletame hästi. Tegu pidi olema salastatusega, põhjendati riigikaitse vajadustega. Naeruväärt ajal, kui satelliidid olid üleval. Kohanimede äramuutmiseiga toimus tegelikult rahva mälust mineviku kustutamine. Sellega kaasneb ka eesti keele vaesemaks jäämine, keel on aga meile omase mõttekujundi, kõnekultuuri kandja.

1:200 000 - kaart maalis kustutatud

Kõne vaesumine, eesti keele asendamine võõrkeelega muudab pealiskaudseks suhtumise oma päritollu ja rahvusse.. Unustatakse vanavanemate kodukoht ja lahkutakse kerge südamega kodumaalt, Eestist. See protsess on küll aeglane aga selle siirded tungivad järjest sügavamale meie rahva iseolemisse.

Mineviku meenutuseks

Lõpetuseks veel niipalju, et ligi kahe aasta eest võtsime Märjamaal nelja mehega – Uno Kiisma, Jüri Kusmin, Lembit Tihkan ja mina kaasa arvatud, käsile oma kodukihelkondade minevikku, loodust ja tänapäeva käsitleva raamatu kokkupanemise. Kui trükkalid jõuavad, võib-olla ilmub veel selle aasta lõpul. Eesmärk kirjutamisel oli: kaante vahele köita seda, mis rahva mälestustes säilinud, mida on palju aastaid rahva suust kogutud ja kirja pandud. Lugejad võivad leida neile tuttavat, aga sedagi, mis juba unustusse jäänud, kaasa arvatud ka paljud kohanimed.

*Josephi talu – st
Teelima talus.*

Reinart 1969.